

A katonai ordináriátus világa kellemes meglepetést okozott. A különféle nyilvános alkalmakon való megjelenés a mélyből felszínre hozott egy nagy nyitottságot a tapasztalati világot meghaladó világ iránt, és ez az érdeklődés sokféle módon megnyilvánult. Ez a közeg nem volt olyan vallásellenes, mint ahogy sokan gondolták volna. Különösen a papjaim misszióban való jelenlétében nyilvánult ez meg.

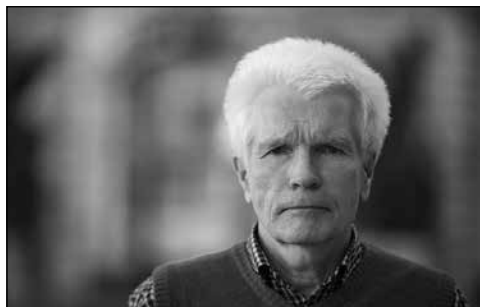
Sajnos kevesebb időt tölthettem a fogvatartottak világában, de hadd említsem meg a részükre szervezett első, mátraverebély-szentkúti szentmisém élményét. A velük folytatott beszélgetésben az első kérdés így hangzott: „Püspök úr, tessék megmondani nekem, hogyan bocsáthatok meg magamnak!”

Azt gondolom, a különböző ideológiáktól megterhelt 70 évre visszatekintve joggal tehetjük fel mindannyian ezt a kérdést: „A víz szalad, a kő marad – de a kő marad?”

+ Biri Lány

Nyilasy Balázs

költő, kritikus, irodalomtörténész (Budapest, 1950. november 6.)

„Hát nem látod azt az arcot? – kérdezte, s a tükörbe meredt feszülten. [...] Még mindig ott van, mögötte! – mondotta nyugtalanul. – Lám, most megmozdult. Ki az? Talán csak nem jön elő, ha te kimentél? Ó, Nelly, kísértet jár a szobában! Nem merek egyedül maradni! [...] Senki sincs itt – erősödtem. – Saját magát látta, asszonyom, hisz tudta még az imént! Saját magamat? – mondotta, és sóhajtott. – És éjfél! Ut! Akkor hát igaz? Hisz ez rettenetes!”

A tükör az irodalom fontos szimbolikus motívuma, s Catherine Earn-

show-hoz hasonlóan sok-sok regényalak számára szolgál az emlékező keresés és identitásvesztés nyugtalanító jelképeként. A kétely hermeneutikájában élő mai ember identitáskeresése persze nem olyan melodramatikus, mint ahogyan az *Üvöltő szelek* tizenkettedik részében látjuk. A szenvedélyes Emily Brontëhoz képest magam is csöndesebben, higgadtabban nézek a tükörbe, idézem fel magamban az élet nagy mozsarát, cserzővargaműhelyét, és emlékezem a valahai belső tudatosságra, karakterre, személyiségmagra, amelyet a felnőttek alaposan szétmorzszoltak, átfestettek, összekevertek bennem.

*

Budán, a Lágymányoson nagy, függőfolyosós bérház erőterében nevelkedtem. Édesanyámék – gyermekkoromban sokat hallottam erről – itt élték át a többi fiatal lánnyal együtt az ostromot. A mi szűkebb családjunk hat tagból állott, de a tágabb roko-

ni közösség számára is energikus, gondoskodó apám volt a középpont. Sógoroknak, unokatestvéreknek ő adott munkát, velük osztotta meg a péceli gyümölcsös gondjait és termékeit. A nagyvonalú adakozást férfias – presztízsadó – kötelességként megélve sok családon kívül is támogattott. Halott barátja fiát kitaníttatta, s a végzettsége megszerzése után (a hálálkodást csírájában elfojtva) ceremoniálisan megünnepelte a friss orvosi diplomást a Gellért Szállóban.

A 19–20. század fordulóján még mindkét águnkon akadt értelmiségi. Édesapám nagybátyja a nagybányai iskola legfiatalabb festőművésze volt, anyai dédapám gépészmérnök Bécsben. 1914 azonban mindent megváltoztatott. Nagypapám a fronton haltak meg, nyolc apró gyermeket hagyva maguk után. A lányoknak négy polgárra vagy még arra sem tellett. Korán megtanultak kötni, horgolni, varrásból pénzt csinálni. Keresztanyám-nagynénemet fiatalon Pécs szépének választották. Szilárd akaratú, erős asszony volt, dolgos, talpraesett, intelligens, empatikus – mindenkinél jobban szerettem –, a szegénység miatt mégsem tudott férjhez menni. Odaadó gondoskodását és megspórolt keresményét unokaöccseire (rám és testvéremre) pazarolta. A mi családunkat erős, energikus apám – önálló fogtechnikus – már kiváltotta a szegénységből, de igazán gazdagok sosem lettünk, s a szegényebbek iránt anyám, nagynéném is megértők, segítőkészek voltak.

Valahogyan innen, ebből a világból hoztam magammal a közösség iránti érdeklődést, a kultúra törmelékeiből élő egyszerű emberek iránti figyelmet, a létharcnak kiszolgáltattak, szegények iránti tudatosságot. De már nagyon korán kitűnt kul-

túrszomjam és irodalmi érzékem is. Többre vágyó, ambícióit gyerekeibe helyező édesanyám örömmel látta, hogy négyévesen csupán felolvasásra visszamondtam a *Toldit*, s a gazdálkodó, gyakorlatias, „matter of fact” közösség végül jóakarátú elnézéssel törődött bele, hogy a család értelmes, normális gyermekeivel szemben itt valami furcsa kakukktójas készülődik.

A *Toldi* hasonlatvilága, életformarajza kezdettől gyönyörűséggel töltött el. A bögölyök és a marhák a valóságban közönségesek, és engem egyáltalán nem érdekeltek, de a „Bögölyök hadával háborúra keltek” valami egészen más volt. Azt hiszem, kisgyerekként ekkor éltem át először, hogy az ember igazi birodalma saját szimbólumteremtő világa. Szenvedélyes érdeklődéssel azóta sem a természetet övezem, hanem a kultúrát és a művészetet, azt a tevékenységet, amely az idegenből miénket teremt, s a létet gyarapítva valamiféle fontos többletet hoz létre. Az én magyarságom is valami ilyenféle. Nem a mindennapias – emberi, természeti, geográfiai – tények halmazából tevődik össze, hanem az együtt megélt események értelmezéséből, a teremtett, közös világ szimbolikus gesztusaiból, a mi művészetünkből, a mi gondolkozásmódunkból, irodalmunkból. Aki akarja, nevezheti ezt a közösségi tudatot absztraktnak, alkalmatlannak, de egy dolog bizonyos: az én hazám jó helyen, a „magasban” van.

A közösség és a szellem világa a magyar költészet jelentős teljesítményeiben ismeretesen gyakran forrt össze. A szolidaritás és küldetéstudat erős mintázatait fiatalon Petőfi Sándor, Illyés Gyula, Váci Mihály műveiből tettem magamévá. A lelki szegényeket, az élet árnyékos oldalán élőket a küldetés gesztusával igye-

keztem versbe foglalni. A képviselet pszichikus mintázata, fantáziavilága tovább erősödött, amikor egy évre Nyíregyházára kerültem. Főiskolai társaim jórészt a szabolcsi, borsodi falusi világból kerültek ki. Többségükben lányok voltak, és budapestiségem ellenére befogadtak, tenyerükön hordtak; később még az egyetemről is vissza-visszavártak. Két szemeszter után azonban a debreceni bölcsészkarra kerültem – sokáig úgy éreztem, meghátráltam, megfutamodtam, valami fontosat elvesztettem. A hivatás, küldetés erős tudata utoljára a kilencvenes évek második felében, kolozsvári vendégtanárságomban lobbant fel bennem. Igaz, nem sokáig tartott ki. A Bolyai-egyetemen töltött négy évből egyedül az első szemeszter második felében tudtam átélni egyetemi kisvilágomban a szilárd küldetésstudat boldogságát, ekkor éreztem úgy, hogy a velem egy akaratú erdélyi magyar fiatalokkal a szellemi-emberi-nemzeti identitás közös nagy ügye kapcsol össze.

Az ember, a költészet és a kultúra világa persze jóval sokrétűbb, hogysen valamiféle egynemű, egysíkú képviseletre lehetne szűkíteni. A szellem hetedhét országában bolyongó ember akarva, nem akarva elszakad a mindennapiságtól, a létharc monotóniájától, a kultúrában járatlan, egyszerű és egyszerűen gondolkozó emberek szférájától. Első verseskötetem közösségi hevületét nincs okom szégyellni, de a könyv nagy ívű képviseleti verseit már néhány év múltán is naivan retorikusnak éreztem. „Udvarló énekeimet”, a trubadúros, szerelmes, szexuális mentalitást kifejező darabok jó részét viszont ma is épnek, hibátlanak látom. A kapcsolatot, aktív hivatást kereső küldetésstudat, úgy látszik, nem volt mentes az önfelfokozó

absztrakciótól, s a nők iránti elemmentár, odaadó érdeklődésem tisztában tudott verseimbe átömölni.

Rés és kaland című kötetemben a nyolcvanas évek sokféle feszültsége, a méltatlannak érzett diktatúra és a nyomában járó indulat, nyugtalan-ság, torzulás, elesettség a korábbiakhoz képest konkrétabban, markánsabban tudott megjelenni. E versek komplex struktúráiban a romantikus, szenvedélyes lélek, a mélyrétegek zavaros kincsei és a „közösségi ego” is összeforrottabban kapcsolódott össze. A társadalmi szabadságharc, a megfosztottság, a nyugtalan keresés, a szolgálat, az énkielés és a szexuális elragadtatás együttesét a legteljesebben, azt hiszem, a kötet Robin Hood-ciklusában tudtam megteremteni. A populáris angol mítosz közismert figuráit, motívumait egyébként a verscsokorban nemigen használtam. Nem rájuk volt szükségem: a nyugtalan-ság, a közösség és a lázadás világát a zöld vadon, az erdő, a fák, a közösségi életforma tárgyi közegén („objective correlative”-ján) keresztül igyekeztem megjeleníteni, nyitott, tág jelentésmezők felé igyekezve.

A *Rés és kaland* 1985-ben jelent meg. Ekkor és még jó ideig elsősorban költőnek éreztem magam. De a költői életformához szükséges elszántságot, merészséget, énkielő vehemenciát mindinkább kezdtem elveszíteni. Gyerekeim lettek, meg kellett élnünk, s az egzisztenciateremtés nehezen ment. Lassan-lassan – mi más kínálkozott volna – irodalomértelmező lettem. Tanultam, disszertációt írtam, fokozatot szereztem, állandó egyetemi állásra törekedtem. A kultúra világában a költészetten túli, bonyolultabb, többértelműbb emberi kreációkkal kellett együtt élnem: filozófiák, poétikák, elméletek labirintusában bolyongtam.

1996-tól 2020-ig nyolc tanulmánykötetemet, monográfiám jelent meg. Értelmezési kísérleteim más eszmei alapokat kerestek, más fogalmiságot preferáltak, mint a körülöttem uralkodó trendi paradigma, a posztstrukturalista teoretizmus. Ez utóbbi nálunk a hetvenes-nyolcvanas évektől kezdte benépesíteni, benőni a kommunista világ- s irodalomértelmezés által letarolt földet, és a kilencvenes évektől futótűzként terjedt szét. A teoretikus szellem világában eleve ott rejlő veszélyzónákat rendre belakta s kiteljesítette: ellentmondást nem ismerő, skolasztikus beszédmódot teremtett, gurukat jelölt ki, sajátos fogalmiságot követelt, a korrekt érvelési módot felszámolta, a presztízsadományozást monopolizálta és az akadémiai, kritikai intézményvilágot ellenőrzése alá vonta.

Ezt a világot, ezt az irodalomértést, beszédmódot sosem tudtam a magamévá tenni, s ahol csak lehetett, opponáltam. Arany-, Jókai-, Kemény-, Gárdonyi-értelmezéseim, a Nyugatot és a nemzeti klasszicizmust egybevető kísérleteim, a tágabb huszadik századi magyar irodalmi folyamatokat elgondoló írásaim, a modern románc fogalmi konstrukciója (*A 19. századi modern magyar románc* című monográfiámban) – rendre a polémia részei voltak. A vitát nemrég, 2020 májusában megjelent könyvemben teljesítettem ki. *A Megérteni az irodalmat* a hazai és külföldi teoretizmus teljesítményeit (nyelvfilozófiáját, fogalmiságát, problémalátását, metodikáját) közvetlenül veszi górcső alá, és végül szőröstül-bőröstül elveti. A vakmerő kritikához a bátorítást az ezredfordulón már elérhető nemzetközi szakirodalomtól kaptam. Magyarországon nem ismert angol-szász tanulmányokat, antológiákat,

monográfiákat olvasva döbbsentem rá, hogy indulataimmal nem vagyok egyedül. A hazai világból kitekintve nagy meglepetéssel tapasztaltam, hogy a posztstrukturalizmus agreszív paradigmáját (és a „nagy elméleti Bumm” hozzá vezető többféle előzményét) az amerikai irodalomértés bátor kisebbsége hozzám hasonlóan problematikusnak látja, és erkölcsi, tudósi kötelességének érzi, hogy kártekonyságával s alkalmatlanságával szemben szót emeljen.

*

Mit mutat hát 2020 nyarán a tüdő; mit mondhatnék e pár oldalnyi emlékezés végén ifjúságom fontosnak hitt élményeiről és az élet nagy cserzővargaműhelyéről? Irodalomtörténésszé, esztétává válva, filozófiák, elméletek fogalmi árnyéktáncában megőriztem-e valamit az én eredendő közösségi gondjaimból, a küldetéses élménymagból, a kifele forduló, emberekhez kötő érdeklődésből? A heterogenitáskultusz közepette, a gyanakvás hermeneutikájának kulturális világában képviseltem-e, felmutattam-e legalább azt az igazságot, hogy az irodalom a közös esztétikai élményen keresztül összeforraszt, emberi közösséget teremt?

A tartás, megőrzés, rezisztencia néhány gesztusáról talán be tudok számolni. A bonyolításokat-bonyolultságokat kereső okoskodásnak igyekeztem ellenállni, a fogalmak presztízsének nem hódoltam be, árnyéktáncuk mögött igazságokat kerestem, egyszerűsítő, tisztázó visszavezetésekre, emberérdekű magyarázatokra, humanista érdekre törekedtem. Az általam mélyebben, gondosabban elemzett írókhoz a szeretet indítása vezetett el. Halott író testvéreim (Arany János, Jókai Mór, Mikszáth

Kálmán és a többiek), tudtam, élni akarnak, s átéreztem, hogy ehhez friss, újszerű, szeretetteljes értelmezésre van szükségük.

E kítartásért – ha tényleg az volt – végül, legvégül megjutalmaz majd a sorsom? Teoretikus, szakmai hadakozásaimat le tudom zárni, és régi kapcsok, kapcsolatok, hivatások még egyszer utoljára feltűnhetnek az életemben? A tanulási kényszert, a hozzám nőtt értelmezői feladattudatot, az irodalomértési szituáció miatti

aggódást végre el tudom engedni, és meglelem, megkapom a belső szabadságot saját költészetem építgetésére? Mostanában sokat jár az eszemben a valahai újrakezdő nagy költő csüggeteg lemondása és biza-kodó eltökéltsége: „Most, ha adná is, már késő”, „Te mondd, ahogy Isten / adta mondanod”.

Nyitány Balázs

Csiszár Imre

rendező (Budapest, 1950. november 7.)

„Magamban bíztam eleitől fogva...”

A hetven év azt jelenti, hogy azt hiszed, már minden túl vagy, mindent megéltél, és közben azt érzed, hogy még milyen sok mindent meg kéne valósítanod. (Amire már nem lesz időd.)

Hiszek abban, hogy az embernek sokat jelent a származása. Én atyai ágon két feltörekvő vidéki ember házasságából született gyári melós fia vagyok. Anyai ágon viszont egy elkötelezetten intellektuális família, némi arisztokratikus göggel megáldva – igaz, anyukám csak a védőnőségig vitte, de az ötvenes években ez is nagy szó volt az ő származásával. Apám és anyám: két teljesen különböző identitás, tűz és víz – nem is rossz szülői páros. Kétéves voltam, mikor anyám meghalt, hét hónapos testvéremmel a hasában. (Talán innen olyan fontosak a nők számomra

egész életem során.) A nagymamám nevelt kilencéves koromig (hittan, német). Tizenkét évesen kaptam egy Shakespeare-összest a nagybátyámtól – ez sok mindent eldöntött. Tizennégy évesen elhagytam az atyai házat, és összeköltöttem egy hölgygel – tőle jártam általános iskolába. Majd egy másik hölgy segítségével bekerültem a gimnáziumba, ahol egy-egy évet szolgáltam két különböző intézményben. Ekkor otthagytam az iskolát, és elmentem segédszínésznek a Nemzeti Színházba. Ekkor 1968-at írtunk.

Húsz év múlva kineveztek ennek az intézménynek az igazgató-főrendezőjévé.

Közben elvégeztem a rendező szakot a főiskolán Major Tamás növendékeként, dolgoztam Ruszt József színházában, Székely Gábor együttesében, és tíz évig vezettem a Miskolci Nemzeti Színházat.

Kétszer nősültem, és van két gyönyörű lányom, egy csodás fiúunokám, akikre nagyon büszke vagyok.

A rendszerváltást követően megszüntették kinevezésemet a Nemzetiben, és néhány év szabad élet után megint megtalált a színház a Tháliában. Ott meg a politika határozta el, hogy befogadó színházat akar Pesten, és fölslzatta a társulatot.

Folytattam a szabad életet, több mint kétszáz előadást rendeztem az ország majd minden színházában. Tartottam magam ahhoz az elvhez, hogy mindenhol „nemzeti színházat” rendezzek, vagyis csak olyan darabokat állítottam színpadra, amelyek bármikor egy nemzeti színház repertoárjába kerülhetnek volna. (Ez vonatkozik nemcsak a darabválasztásra, hanem a megvalósítás színvonalára is – remélem.)

Megtiszteltek Jászai Mari-díjjal, érdemes és kiváló művész címmel, Kossuth-díjjal is.

Arra törekedtem az elmúlt néhány évtizedben, hogy a színház le tudja győzni korunk népbetegségét: az elmagányosodást, az elszigetelődést egymástól, hogy újra a közösségteremtés legyen a színház célja ebben az izolálódott világban, közös érzelmi és közös gondolati közeg létrehozása.

Bízom abban, hogy a színház nem alacsonyodik le csak napi politikai civakodások játszótere lenni, hanem perspektívákat, vagy távlatokban megfogalmazva, segítő kezet nyújt az embereknek.

Hiszek a színház örökkévalóságában, hiszek a közönségre hatás fontosságában, hiszek a nevetni és nevetetni tudás örömeiben; hiszem, hogy amit csinálok, abból valami ott marad minden néző agyában, szívében...

Várady Róbert

festőművész (Budapest, 1950. november 7.)

Már gimnáziumi tanulmányaim során érdeklődtem a képzőművészet iránt, de az irodalom és a történelem is fontos szerepet játszottak az életemben. A Teleki Blanka Gimnáziumban érettségiztem Budapesten, majd az ELTE bölcsészkarán magyar-történelem

szakon folytattam tanulmányaimat.

Képzőművészeti képzést és rendkívül bölcs szakmai tanácsokat kaptam Kokas Ignáctól, akit 17 éves koromban ismertem meg, és hosszú időn keresztül rendszeresen korigálta a tanulmányaimat és a munkáimat. Egész

életében tartottam vele a kapcsolatot, nemcsak tanárként, hanem emberként is nagy hatást gyakorolt rám.

Egy több évtizedes pályát összefoglalni és elemezni rendkívül bonyolult feladat, különösen akkor, ha munkáim a figurativitástól eljutottak az absztrakcióig, majd visszatértem újra a figurális festészethez, a nonfiguratív megtartva. A nyolcvanas években hiperrealista figurális képeket készítettem, majd a kilencvenes években tíz éven keresztül nofiguratív művek születtek, a 2000-es évek elejétől pedig a kettő kombinációja, amely a mai napig tart. A figuratív, illetve az absztrakt műveken belül sokféle megoldást és megközelítést kipróbáltam, a munkák gondolati háttere sok esetben új tartományok felfedezésére ösztönzött.

Egy régi katalógusomban, amely a nyolcvanas évek elején készült, találtam egy általam írt szöveget, amely az akkori művekre vonatkozik, de néhány alapvető gondolata kiegészítésekkel és bővítésekkel a későbbi figurális képekre is érvényesnek tűnik. Ebből a szövegből idéznék most néhány gondolatot.

„Minden megközelítés már / önmagától tünékeny: mérték, / melyet mindig saját / változása teremt meg” – Tandori sorai a viszonylagosságról, az ambivalenciáról, az egyetlen érvényes meghatározás, értelmezés képtelenségéről szólnak. A kétely világáról, amelyben a személyiség lesz kérdésessé, az egydimenziós gondolkodás sorvasztó jellegéről.

A katalógusi szöveg másik aspektusa a világban korlátlanul szaporodó ismeretanyag és az információ szédületes tempójú felgyorsulását emeli ki. A megismerés mennyiségének felduzzadása maga után vonja az ismeretlen horizontjának kitágulását is. Ez fokozza a bizonytalanságot, a dolgok és

események követhetetlenségét. Ez az egyik oka a napjaink gondolkodására jellemző mély székszezsnek, amelynek nyomában két világ született: az, ami van, és az, ami ezt kétségbe vonja. Úgy vélem, ezek a gondolatok ma érvényesebbek, mint a nyolcvanas években.

A nyolcvanas években hiperrealista módon megfestett figurák még többnyire valóságos vagy imaginárius térben jelennek meg, de az iránytűnélküliség, a kitettség, az egyensúly hiánya, a világban való megfelelésben levés hiánya már e műveken is domináns szerepet játszik.

A kilencvenes években, több mint egy évtizeden keresztül nonfiguratív munkákat készítettem, többnyire geometrikus absztrakt műveket. Ezek készítése közben érdeklődésem a természettudományok felé is fordult. E munkáim jó része természettudományos, művészettörténeti vagy más jellegű koncepciók extrapolációi, egy-egy fogalmi konstrukció áttételei vizuális területre. Ebben a periódusban festettem a legtöbb műből álló szériát is, amely a fraktálok világát idézte meg. Az önmagukat algoritmikus képlettel kódolható, különböző arányú, de azonos alakzatú formák alkalmasak arra, hogy modellezzék a valóságot, számtalan természeti jelenség alapjai. Az érzékszerveinkkel nem észlelhető, rejtett valóság is fraktálalakzatokat tartalmaz. A műveimen megjelentő azonos alakú, szeriálisan festett formák arányrendszerei nem minden esetben algoritmikusan térnek el egymástól, de nem tudományos illusztrációkat szándékoztam készíteni.

A kilencvenes években egy új emblemikus eszköz terjedt el: a computer. A digitális univerzum felveti a több évtizedes baudrillard-i teóriát a szimu-

lakrumokról, amely szerint a valóság és szimulációja, a valódi és a képzeletbeli összekeveredik, és már csak azt tekintjük valódinak, ami reprodukált. A szimulakrum nem egyszerűen helyettesíti a valóságot, hanem elrejt, és maga lép a valóság helyébe. A virtuális világban megkülönböztethetetlené válik a valódi és az illúzió. Ez a látzat, illúzió és valóság, megfogható és megfoghatatlan ellentéte az, amit én ebből vizuálisan meg tudok jeleníteni. Természetesen a digitális világnak számtalan előnye, haszna van, én a negatívumokat próbálom megmutatni, az én attitűdöm azt gondolom, mindig is kritikus volt.

A kilencvenes évek végétől a virtuális valóság mind geometrikus absztrakt, mind figurális műveimet alapvetően inspirálta. A kilencvenes évek végén és a 2000-es években a klónok problémaköre is hatott a munkáimra. A klón-jelenség szintén a valódi és a pótlék, a szurrogátum, az eredeti és a hamis, az észlelés, érzékelés körébe tartozó kérdéseket veti fel. Utóbbi problémák már a pályám elején is érdekelték.

A 2000-es évek vége felé a figurák új téri konstrukciókban tűnnek fel a műveimen, az absztrakt geometrikus formák között vagy előtt megjelenő figurák már egy virtuális világot idéznek meg. A korábbi nonfiguratív művek hatásai nem múltak el nyomtalanul, az újabb munkákon is visszatérnek megváltozott formában.

Ebben a korszakban azonban olyan műveket is készítettem, amelyekben valóságos nagyvárosi terekben, jellegtelen, steril tranzithelyeken a tömegszerűség, a mindennapiság jelenik meg. Ezek a terek nélkülözik a személyes viszonyokat, a történetisé-

get, az identitást és a tűnékenységet, az átmenetiséget árasztják magukból. Felerősítik az individuuum elszemélytelenedését.

A legújabb műveken az érzékelés, észlelés, és ebből következően az értelmezés és megismerés kérdésköre domináns szerepet játszik. Az érzékelés korlátozottsága, viszonylagossága és nehézségei a figurák és a tér viszonyában ragadhatók meg. A látás szerepe a percepció során kiemelt jelentőséget játszik a műveken, ahol a hideg, racionális, ambivalens geometrikus térszerkezetek a bizonytalanságot, az érzékelés csapdáit, a személyiség mentális dezorientációját erősítik fel. Az elbizonytalanítást fokozza az a hatás, hogy nem lehet pontosan megállapítani, meddig tart a tapasztalati valóság és hol kezdődik a hipertér, amely virtuális valóságba vezet át, ahol szinte minden lehetséges. A dezorientáció, az irányvesztettség Peter Sloterdijk szerint napjaink egyik fő jellemzője, s a dolgok és viszonyok követhetetlenségét, átláthatatlanságát eredményezi. A mindent átfogó kétely, miszerint nincs egyedül érvényes értelmezés vagy meghatározás, ugyanebből a helyzetből fakad.

A régebbi és az újabb képeken is hangsúlyos szerepet kap az a fajta geometrikus motívumrendszer, amely egy túlracionalizált, poszthumán kalkulációs technológiai valóságot idéz meg, ezzel szemben áll az ennek kitett személyiség, amely számára a viszonyok áttekinthetetlené válnak. Az elidegenedés új formája jön létre, a társas magány.

Váraly Róbert

Spányi Antal

püspök (Budapest, 1950. november 13.)

– Szolgálatának kezdetétől a magyar szentek városának nevezte Székesfehérvárt, amely őrzi a szentek lába nyomát, s amelynek régi és közeli múltja tele van a szentek, a boldogok emlékezetével.

– Engem egyre inkább megérintett ebben a városban nemcsak Szent Istvánnak, Szent Imrének a szellemisége-lelkisége, hanem az első magyar szent családnak a jelenléte, és az a jelenlét, amelyről meg vagyok győződve, hogy az összes magyar szentet jelenti. Az lehetetlen, hogy ne jöttek volna el Szent Imre és Szent István sírjához imádkozni. De ugyanígy ajándék volt nemcsak az Árpád-házi szentek, hanem a mai kor szentjeinek a jelenléte is. Arra gondolok, hogy Prohászka Ottokár, Kaszap István, Bogner Mária Margit ennek

a városnak, ennek az egyházmegyének a szentjei. Bocsánat, hogy ezt mondom, nincsenek még boldoggá avatva, de remélem nagyon, és ezen dolgozom, hogy egyszer a boldogok és szentek között tisztelhetjük őket. Az ő életpéldájuk, szenvedésük, hűségük, alázatuk, az a szeretet, az a karitatív szolgálat, az az önmagát szétosztó jóság, ami Prohászka püspökben megmutatkozik, és jelen volt az életében, ezek olyan hívószavak, amelyek arra készítetnek és arra serkentenek engem is, hogy próbáljak a nyomukba lépni, bármennyire nehéz is.

– Az elmúlt 17 év több elismerést hozott: a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 2009-ben Henszlmann Imre-díjat adott Püspök úrnak a műemlékvédelem és a kultúra támogatása terén végzett kiemelkedő munkájáért.

– Ebben az egyházmegyében ennek is hagyománya van. Nézve 19 püspök-elődömet azt látom, hogy nagyon kulturált emberek voltak, olyanok, akik egyetemes és a magyar kultúrát komoly eredményekkel tudták gazdagítani, akik felelősnek érezték magukat az értékek megőrzéséért és kincseinknek a minél szélesebb körben való megosztásáért. Nemcsak Prohászka püspökre gondolok itt, hanem Pauer püspökre, Steiner Fülöpre és másokra, akik sokat tettek ezért. Természetesen kötelezi a püspök utódot az elődök tevékenysége, az elődöknek az a munkája, amelyet végeztek, amelyet nemcsak őrizni, hanem továbbvinni is kell. Hála Istennek, a készség megvan bennem, hogy megpróbáljam ezt a kultúrát szolgálni, és találok munkatársakat is, akik örömmel és elkötelezetten ezen a területen jelentkeznek. Nagyon örülök annak, hogy sikerül valamit tennünk a modern művészetekért, sikerül őriznünk és felelősen ápolnunk megmaradt régi kincseinket, amelyek igazából nemcsak az egyházéi. Bár az egyház őrzi és gondozza és védi, restaurálja őket, ami az egész magyar nemzeté, minden magyar emberé.

– A Katolikus Karitásban végzett munkájáért a Magyar Érdemrend közepkeresztje kitüntetését vehette át 2012-ben a Parlamentben. Püspök úr azt

mondta, papságának kezdete óta fontosnak tartotta a karitatív szolgálatot, majd a székesfehérvári egyházmegye élén hivatalosan is feladatává vált a Katolikus Karitásznak elnöksége.

– Egy olyan egyházmegyében, ahol az elődök, például Prohászka Ottokár püspök mindent szétesztott a szegényeknek, nem nézve, hogy ki az, aki rászorult, hogy vöröskatona vagy paraszt, hogy keresztény, pogány vagy zsidó. Ő próbált mindenkin segíteni, mindenkinek a mindene lenni. Ahol az ő utóda, Shvoy püspök, tág szeretetében és emberi bátorságában, azokban az években, amikor az egyházat üldözte egy terrorisztikus államhatalom, vállalta, hogy például az elüldözött szerzeteseket befogadja, gondoskodik róluk. Szakos püspök, majd Takács Nándor püspök is ellátta a karitásznak irányításának a munkáját, tehát örömmel vettem, hogy ezt a tiszteletet is rám osztották. Hiszen valóban ez az a terület, amely karitatív, szociális feladatokat jelent, és úgy érzem, hogy inkább közel áll hozzám. Így neveltek. Az ötvenes években mi is azt az életet éltük otthon, gyerekek, mint a magyar családok. Szegények voltunk, egymás ruháját hordtuk, de tudtunk figyelni egymásra, és a környezetünkben levő szegény sorban élőknek próbáltunk segíteni, amennyire tőlünk tellett. Ezt szüleink nevelése miatt, anélkül hogy nagyon megideologizálták volna, magunkba szívtuk. Ez Krisztus szeretete. Az egyháznak egyik nagyon fontos küldetése. Örömmel teszem ezt, megint csak munkatársakkal: a karitásznak egyházmegyei igazgatóival, az országos karitásznak igazgatójával és a szervezet munkatársai segítségével. Annak a sok-sok ezer karitászönkéntesnek a munkájával, akik a névtelenségbe burkolózva, de Krisztus nevében elmennek a magukra maradtakhoz, a szegényekhez, és próbálnak rajtuk segíteni. Ez az ember küldetése, a keresztény ember feladata: a családban, világban élőknek, a plébániát vezető papnak vagy az egyházmegyéért felelős püspöknek egyaránt.

– Püspök úr a tradíciók őrzőjeként ismert, s ezzel párhuzamosan arról is, hogy a legmodernebb technikákat, eszközöket veti latba a jószolgálat érdekében. Tizenhat éve áll a Magyar Katolikus Rádió élén, amely sokakat szólít meg a keresztény értékek mentén.

– Az evangéliumot úgy kell hirdetni püspöknek, papnak, világban élő keresztényeknek, hogy az minél több embert elérjen. A mai világban pedig, amikor sokan nem ismerték meg a keresztény gyökereket – sokaknak nem volt módjuk megismerni a keresztény tanítás igazságait –, azokat az utakat kell keresni, amelyekben az egyház kifejezése szerint preevangelizálni tudjuk az embereket, vagyis felkészíteni őket, hogy az evangélium igazságát be tudják fogadni. Ehhez alkalmas eszköznek látta a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, hogy egy rádiót hozzon létre. A rádiózásnak a komoly, szakmai munkáját nem én irányítottam, hisz ez olyan szakma, amelyhez megfelelő előképzettség, iskolázottság, megfelelő gyakorlat kell. Ezt megtette akkor elsősorban Juhász Judit, megteszi most Radetzky András, de a rádiónak a lelkeségét, a szellemiségét, azt a keresztényi küldetését, azt a pluszt, amitől ez preevangelizáló, tehát az evangéliumra elvezető rádió lehet, a püspöki konferencia akarata szerint énnekem kell biztosítanom. De természetesen nemcsak a rádiózás az a modern eszköz, amely alkalmas és amelyet kell hogy használjunk az evangélium hirdetésében, hanem mindazok az eszközök, amelyeket ma a fiatalok is használnak, és amelyeket nekünk, felnőtteknek is valamilyen szinten alkalmaznunk

kell. Úgy gondolom, megkerülhetetlen ezt a kihívást észrevennünk, modern utakat kell keresni az evangélium örömhírének a terjesztésére, akár ezekkel a lehetőségekkel.

– Melyek azok az események, elért eredmények, amelyek püspöki szolgálatában olyan örömeket hoztak, hogy a további munkájához erőt adnak, és reményt a folytatásra?

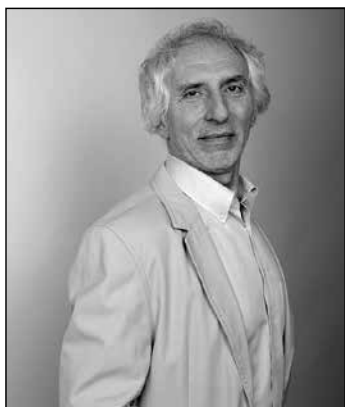
– Nehéz dolgom lenne, ha visszatekintve most ki kellene emelnem néhány dolgot, amelyek örömet okoztak. Én nagyon komolyan hiszem azt, hogy a Jóisten annyira szeret bennünket, hogy mindennap ad nekünk örömet. Ad keresztet is, hogy megmutathassuk, állhatatosak vagyunk. Mégis az egyik ilyen nagy örömem egészen biztosan az egyházmegye újkori szentjeinek felfedezése: vagyis Kaszap, Prohászka, Bogner Mária Margit számomra nagy öröme, nagy ajándékok, és azt hiszem, hogy általuk sok kegyelmet kapok. Egy ilyen nagy ajándék annak a felismerése, hogy itt, Székesfehérváron mi egészen más értelemben mondhatjuk, bárki másnál jobban, hitelesebben, hogy mi az első magyar szent család városa vagyunk. 2011. szeptember 4-én a passzai Niedernburg-kolostorból hozta el Székesfehérvárra Boldog Gizella ereklyéjét személyesen Passau püspöke, őexcellenciája Wilhelm Schraml. Történelmi pillanat volt, amikor abban a városban, ahol biztosan sok időt töltött együtt a magyar szent család, ereklyékben újra találkozhattak. Boldog Gizella közel ezer év után tért vissza férje és fia temetkezési helyére, Székesfehérvárra. Azóta minden évben a magyar szentek és boldogok ünnepéhez legközelebbi szombaton ereklyéik jelenlétében ünnepeljük a magyar szent családot. Hosszú éveket dolgoztunk azért, hogy Fehérvár és Bodajk a magyar szent család tisztelőinek zarándokhelyévé váljon. A zarándokok méltó fogadásához és az értékek bemutatásához szükséges modern infrastruktúra kialakítása azonban meghaladta anyagi lehetőségeinket, a források előteremtését csak pályázatoktól remélhettük. Hatalmas lehetőség volt, hogy a székesfehérvári egyházmegye 2017-ben másfél milliárd forint vissza nem térítendő támogatást nyert a magyar Szent Család tematikus út kialakítására. Úgy érzem, hogy egy ilyen ajándék még, és tényleg öröm a Prohászka Imaszövetség léte. Örömmel látom, hogy sok ezer valóban imádkozó tagja van ennek az imaszövetségnek, akik nemcsak a székesfehérvári egyházmegyéért, hanem a magyarországi egyházért, szerzetesekért és szerzetesnőkért imádkoznak. És nem utolsósorban természetesen sok öröm van abban a munkában, amit látok a papok buzgóságában.

Spányi Antal

(Bertáné Pintér Katalin beszélgetése Szent István és az első magyar szent család városa, Székesfehérvár huszadik főpásztorával, Spányi Antal püspökkel)

Cakó Ferenc

grafikusképzőművész, animációsfilm-rendező (Budapest, 1950. november 18.)

Úgy látom: könnyebben megrajzolok bármit ceruzával, tussal, homokkal, mintsem hogy hetven évem emlékeiből összekovácsoljak egy tömör szakmai életrajzot.

A képzőművészet álmvilágába születtem. Igazán szerencsésnek mondhatom magam, mert festőművész édesapám rajzkészségét, művészi vénáját örökölhettem, aki példát mutatott szakmai alázatával, tudásával, szorgalmával, munkabíráásával.

Így a rajzolás, festés szeretete és néhány rajzpályázati díj 1969-ben a Képzőművészeti Szakközépiskolából a Képzőművészeti Főiskolára röptett. Kevesebb pátosszal szólva, azért is örültem a sikeres felvételinek, mert ezzel felmentést kaptam

a két év sorkatonai szolgálat alól. Emellett persze szép emlékeket őrzök kiváló tanárainról, köztük Gacs Gáborra, Barcsay Jenőre, Iván Szilárdra gondolok, és Konecsni Györgyre, aki sajnos meghalt, mire szakosodtam az alkalmazott grafikán.

Már a gimnáziumi éveim alatt sűrűn kacsingattam az animációs film felé. Televíziónk a hatvanas évek elején még nem volt, ezért a Bem moziba jártunk Tamás barátommal kisfilmeket, rajzfilmeket nézni. A gimnáziumi rajzolás mellett, a francia képregényújságokat és az itthoni könyvillusztrációkat böngészve rengeteg karikatúrát rajzoltam, főként állatokról. Kedveltem, és ma is közel áll hozzám a természet utáni rajzolás, festés és a karikírozó szemlélet. Az elvont ábrázolás kimeríthetetlen tárházával és kézműves oldalával nagyon vonzott a bábfilm világa. Figuráimat és makettjeimet gyerekkoromtól magam barkácsoltam, aminek a civil élettől a filmszakmáig máig is rengeteg hasznát veszem.

Emlékszem, milyen nagy hatással voltak rám a fiatal Foky Ottó modern, filmes bábjai: szinte kivétel nélkül iparművészeti darabok voltak. Egyik kiállításán személyesen is találkoztunk, 1962-ben. Ettől fogva rabja lettem a „filmvilágnak”: gimnáziumi és főiskolás diákként be-bejártam a Pannónia Filmstúdióba, majd 12 év múlva a bábos csapat tagja lettem mint tervező-rendező.

A főiskola vége felé az otthoni kis szobámban egy festmény animációs filmet készítettem barátaimmal *Petőfi* címmel. A filmet a kis családi szuper 8-as kamerájukkal *Mertz Loránd* vette fel, majd elküldte az akkori egyetlen amatőr kisfilmes fesztiválra, Békéscsabára, ahol csodák csodájára megnyerte a fődíjat 1973-ban. Referenciaként siettem megmutatni Foky Ottónak a filmsikert, mondván, hogy szeretnék a bábstúdióban dolgozni, de ő egy bábos film elkészítésére kért a meggyőzés kedvéért.

Ezen felbuzdulva készítettük el az *Ókulária* című, szemüvegekkel mozgatott filmünket, amelyhez minden lehetséges helyről begyűjtöttük a pápaszemeket. A következő évben ez a film is elhozta a rangos fesztivál fődíját Békéscsabáról, ahol történetesen Huszárik Zoltán elnökkölt. Ez a közös siker Lorándot a Filmművészeti Főiskola operatőr szakára, engem pedig a Pannónia Filmstúdióba vitt be.

Képzőművészeti képzettség ide vagy oda: az animációs filmes mesterséget a ranglétra legalsó fokától kezdtem tanulni. Díszleteket festettem, bábokat készítettem, melyekkel próbamozgások sorát animáltam hónapokig. Lelket önteni egy élettelen tárgyba művészileg is kifinomult művelet. Sokan kérdezték: grafikus létemre miért nem rajzfilmet csinállok? Valamiért már akkor is a térbeli, kamerával körüljárható, színekkel bevilágítható világ izgalma vonzott. Ugyanakkor a technikai sokszínűség: báb, tárgy, gyurma, homokanimáció.

Képzőművészeti anyagaimból kétévenként kiállításokat rendeztem, illusztrációs és más grafikai megrendeléseknek tettem eleget.

Már harminc felé jártam, amikor az első önálló filmemre lehetőséget kaptam.

Ez a *Szék* című tárgymozgató animáció volt, ez egy kidobott székről mesél, amelyet hónapokon át mozgattam a kamera előtti valóságos környezetében.

Nagy odaadással készítettük a Pannóniában az úgynevezett „egyedi, szerzői filmeket” is a hazai és nemzetközi fesztiválokra. A Pannónia volt akkoriban az egyetlen hazai animációs filmgyár, ahol több velem egykorú rendező is próbált kirukkolni valami különleges filmmel. Egy ilyen film fél évig, egy évig is készült, akár a mai MOME- és más animációk. Ha sikerült, sok fesztiválra bevásárolták. Lehetett Nyugatra utazni velük.

Mindig is szerettem kísérletezni anyagokkal, formákkal, és ötvözni mindezt az újszerű képzőművészeti szemlélettel, gondolkodásmóddal.

Igy készült, szinte „feketén”, titokban és a maradék stúdióidőben az *Ad astra* című gyurmaszobor-animációm, amelyet végül elfogadott a stúdióvezető is. Szerencsére, mivel ez a film a franciaországi Annecyból, az animációsok Mekkájából elhozta a fesztivál Fipresci-díját. Ettől kezdve sorra készítettem a fesztivál- és sorozatfilmeket: a *Sebaj Tóbiást*, a *Zénót*.

A nyolcvanas években még újdonságnak számított a gyurmaanimáció, amit remekül tudtam alkalmazni szobor jellegű animációknál és karikatúra jellegű gyerekfilmeknél. A *Sebaj Tóbiás* első sorozatát – amelyet Csukás István írt –, szinte egyedül készítettem, annyira idegen volt az új anyag és technika a báb-készítő és animátor kollégák számára.

Majd 1987-ben jött az újabb siker: az *Ab ovo* című filmem Cannes-ban Arany Pálmát, a best short díjat kapta, amelyet Claudia Cardinale adott át. Ez volt az első, hatalmas odaadással, hónapokon át készülő homokanimációs filmem, amelyben még szoboranimáció is szerepelt.

Az *Ab ovo* kísérleteitől ered a homokkal rajzolás, animálás, ami az idők során saját védjeggyemmé vált. Azt az alkotói és közönségélményt, újítási és improvizációs lehetőséget semmilyen más anyaggal nem lehetséges felülmúlni, mint amit a homokkal rajzolással sikerült. A homokanimációs filmjeimet egyedül készítem, van idő elmélkedni a következő rajzi lehetőségeken, amikor kockáról kockára – egy másodperc tizenkét mozdulat – rajzolom a homokot hónapokon át.

A filmkészítések szüneteiben festettem, illusztráltam, filmjeimmel jártam a fesztiválokat. A sok fesztiváldíjat követően kurzusokra, filmfesztiváli zsűribe kértek fel.

1995-ben a *Hamu* című filmmel sikerült elhoznom a másik legrangosabb nemzetközi fesztiváldíjat, a berlini Arany Medvét. A külhoni elismeréseken túl a legbecsesebb számomra a hazai érdemes és kiváló művészi kitüntetésem.

1998-ban létrehoztam a saját stúdiómat, ahol a legteljesebb önállósággal készíthettem a filmjeimet, és az induló fiatalokat is segíteni tudtam.

Az alkotás és tíz-húsz kollégával a stúdióvezetés olykor túl nagy teher volt. Nyolc év után ennek az alkotói munka látta kárát, ezért a saját házamban rendeztem be a homokrajzoláshoz szükséges technikát. A computeranimáció rohamos előretörésével feleslegessé vált a hagyományos, műhely-hátterű báb-műterem. A bábos jellegű megrendeléseknek pedig befellegzett.

Ekkoriban (1996) egy hirtelen ötlettől vezérelve kitaláltam az élő homokanimációs előadást.

Ennek lényege, hogy egy alulról világított üveglapra rajzolk a közönség előtt élőben egy történetet. Ezt felülről egy kamera veszi, ami összekötetésben áll a kivetítővel. Így a rajzolt és állandóan változó képi világot zenei aláfestéssel, nagy vetítősáznál, a megszületésével egyidejűen láthatja a közönség.

Az első előadás Bartha Katalin hegedűművész szervezésében összművészeti kiállítás volt: versek, tánc, homokanimáció, hatalmas sajtóvisszhanggal.

A kezdeti, egyszerű felszerelésemet öltönyben raktam össze, előadás után egymagam szedtem szét. Ekkor találkoztam Mundrucz Tamással, aki megjegyezte: „Feri, ez így olyan, mintha a zongoraművész a koncert után kitolná a zongoráját.” Szerencsére ma már „csak” rajzolnom kell, mert Tamásék előre mindent beállítanak az előadásokhoz.

Az élő homokrajzolásból óriási siker lett, és nemzetközi rangot vívott ki a különleges, egyedi és egyszeri művészeti élmény. Sosem gondoltam, hogy kezdeti rajzszeretetem, alkotómunkám egyszer oda vezet, hogy a rajzolásokra a közönség megkülönböztetett ovációval tapsol. Erre a technikára sokan azt mondják: hungarikum. Az előadások között a legnagyobb csoda számomra, amikor szimfonikus nagyzenekarral együtt léphetek fel. Ezekre hetekig készülök a legnagyobb körültekintéssel. Elsőként egy képes forgatókönyvet készítek, tanulmányozom a kort, a zeneművet, majd a zenei hanganyaggal együtt gyakorolom a rajzos előadást. Később a zenekarral is próbálunk. A zenekari együttműködésért és a közös előadásokért különösen hálás vagyok Hollerung Gábor, Hamar Zsolt, Hámori Máté és Gerhát László karmestereknek.

Sajnos a Covid-intézkedések miatt az utóbbi időben szünetelnek az élő előadások. A korlátozások idején elkezdtem foglalkozni régi vágyammal, a rézkarkészítéssel, amelyre a filmkészítés mellett nem jutott időm.

Igazi kihívást jelentett ismét belemerülni ebbe a nemes, ötszáz éves régi technikába. Mostanában verseskötetek homokrajzos illusztrálására kaptam felkérést, ami újabb kihívás, mert sokkal kidolgozottabb rajzokat kell készítenem, szemben a filmekben csak pillanatokra látható képekkel.

A családi szálakhoz visszakanyarodva: a legnagyobb örömeimre gyermekeimben is tovább él a nagyapától, édesapámtól, Fassel L'ousa Ferencről örökölt művészi hajlam. Lányom, Kinga divattervező lett, épp most vette át az Év Divattervezője 2020 díjat, Dániel fiam pedig szobrászként végzett a Képzőművészeti Egyetemen.

Baky Péter

festőművész (Budapest, 1950. november 29.)

Aki 1950-ben született, a század közepén, lemaradt sok mindentről s megérhetett sok mindent. Pláne így, közelítve a hetvenedik évéhez. Visszafelé nézve rettenetesen hosszúnak tűnik, de ebbe a hosszúnak tűnő időben elképesztően sok minden történt a világegyetemben, a Földön, Európában, Magyarországon, az emberiséggel, velünk, velem.

70 gépelt sor olyan kevés, ugyanakkor oly sok, mert nem tudod, hogy mit is írj, mi az, ami fontos. Nekem fontos, vagy azoknak, akik olvassák...

A felhőtlennek tűnő gyermekévek, Budapest, Rózsa Ferenc utca, szoba-konyha, vécé a folyosó végén, majd öcsém születésekor költözés,

Október 6. u. A belváros, a Duna-part, a Szent István téri általános iskola, Belvárosi Zeneiskola, rajzsakkörök, majd egy Smena fényképezőgép, és tudtam, hogy rendező-operatorként a filmművészet meghatározó alakja leszek. Nem lettem...

Képzőművészeti Gimnázium, még mindig fotó szak, majd érettségi, váratlan falak, pofonok, érthetetlen tiltások, elutasítások, kivételezések, két év munka, két év katonaság, közben sikertelen felvételik, Iparművészeti Főiskola, 3×17,5 pont és helyhiány...

Majd egy „angyali érintés”: a Képzőművészeti Főiskola egyből, Domanovszky, Veres „Öcsi” (a háttérben Dienes Gábor), négy év Barcsay, és festő maradtam. Aztán a végzés után három évvel megtagadtam az ecsetet.

Az 1980-as évek közepén vettem kézbe újra, s ez tart kisebb megszakításokkal azóta is.

A festéssel párhuzamosan mindig is dolgoztam, fotóműhely vezetőjeként, reklámgrafikusként, művésztelepek vezetőjeként, főiskolai tanárként, magántanárként, művészeti intézmények vezetőjeként (Szekszárdi Művészetek Háza, 20 év; párhuzamosan a Ferencvárosi Pincegaléria, 16 év), kiállításrendezőként, kiállítások, koncertek szervezőjeként, közben festettem, kiállítottam itthon és külföldön, s elsősorban az utóbbi húsz évben rendszeres résztvevőjeként az országos hazai és nemzetközi kiállításoknak, pályázatoknak.

Közben Budapestről, a feleségemet követve, kis kitérővel Szekszárdra kerültem. Először rövid távra tervezve, majd ott ragadva, mint számaron a fül. Úgy gondolom, hogy Szekszárddal jól kijöttünk egymással. Én lehetőségeket kaptam Szekszárdtól, egy ütött-kopott, folyton beázó, mégis pazar műtermet, állást, új ismerősöket, barátokat, új ellenségeket (bár őket, azt hiszem, jórészt magamnak köszönhetem), a bor szeretetét, a Duna szeretetét, a hallé szeretetét, a Gemenc szeretetét, Baja közelségét, fantasztikus élményeket, elképesztő eseményeket.

Mit kapott Szekszárd? Reményeim szerint egy új művészeti szemléletet, a képzőművészeti élet felpozícióját, új típusú kiállításokat, nemzetközi kiállításokat, grafikai, festészeti triennálékat (Országos Színesnyomat Grafikai Triennálé, Szekszárdi Festészeti Triennálé), köztéri szobrok lehetőségét, talán kicsit vibrálóbb koncertéletet, európai hírű, világhírű művészek fellépését, zenei kurzusokat.

Közben persze megtartva budapesti elfoglaltságaimat.

Nagyapa vagyok. Két gyönyörű lányom, Petra, két csodás unokám, Markó, Berta édesanyja, Réka és a fiam Marcell, a remek Kornél édesapja.

No és akkor a festészet, az alkotás. „Én, ha alszom is festek...”, valószínű nem én találtam ki, de attól még igaz. Ez egy olyan állandó elfoglaltság, ami folyton ott van benned, a lelkedben, körülötted, benne élsz, s ennek megfelelően a festészet kényszerűen benned él. Egyfajta közlési vágy, mely nyughatalatlanná, kíváncsivá, izgágává, elmélyültté, meditatívává tesz, tanulásra készítet, része akarsz lenni a világmindenségnek, s meg akarod mutatni, hogyan is látod te, a festő, hogyan jeleníted meg, hogyan ábrázolod, miután már átrágtá magát a lelkeden. És ez így van, lett légyen absztrakt, figurális, nonfiguratív, szürrealista és így tovább!

Engem a figuralitás ragadott el, hiszen annyi módon lehetsz figurális. Az emberi történetek, események, vonzalmak, taszítások, kapcsolódások, távolodások érdekeltek, s hogy hogyan is tudom én ezt úgy elmesélni a befogadónak, hogy érezze, ez az én tudásom, érzetem a világról, a benne lévőkről, a mindenségről, s mindezt szeretném átadni neki. Ez akkor is így van, amikor „csak” egy gyönyörű aktot rajzolok, s akkor is, amikor bonyolult absztrakt formákból bontom ki a figuráimat. Ebben sokat segítenek a témáim, melyeket többnyire a bibliai eseményekre építem, de sokszor igen profán módon. Elvégre e történetek szereplői is emberek voltak, majd lettek prófétákká, szentekké!

Nem kötődöm egyfajta stílushoz, mert ez ebben a fénysebességgel változó világban, ebben a káoszban lehetetlen. A mondanivaló sokszor elragad a szürreálisabb, vagy éppen a reálisabb ábrázolás felé, ahogy a lelkem éppen diktálja.

Hagyom magam az alkotás által elragadni, hogy elragadtatással, hittel tudjak alkotni!

(Iskoláim: Képző és Iparművészeti Gimnázium, Budapest, Magyar Képzőművészeti Főiskola, festő szak.

Fontosabb díjaim: Pro Urbe díj, Szekszárd. Tolna Megyei Prima díj. Magyar Érdemrend lovagkeresztje, Munkácsy Mihály-díj.)